

Lesbrief

Junior Stadsdichter Roosendaal 2012

Inhoudsopgave

Lesbrief Junior Stadsdichter Roosendaal 2012.....	3
Doelgroep lesbrief.....	4
Doelstellingen.....	4
Lesideeën en opbouw.....	5
Wat is een stadsdichter?	6
Lesidee 1: wat is een stadsdichter?.....	6
Lesidee 2: voorbeelden van stadsgedichten.....	7
Lesidee 3: stadsgedichten lezen.....	9
Het schrijven van een stadsgedicht.....	13
Lesidee 4: het verkennen van Roosendaal.....	13
Lesidee 5: een stadsgedicht schrijven.....	14
Lesidee 6: 'boomgedicht'.....	15
Lesidee 7: historie - Roosendaal als spoorstad.....	17
Lesidee 8: fotogedicht.....	20
Lesidee 9: schrijfwedstrijd Boekenweek en de stad.....	22
De vorm van een stadsgedicht.....	24
Lesidee 10: stiftgedicht over Roosendaal.....	24
Lesidee 11: stadssonnetten.....	25
Lesidee 12: sms-gedicht.....	26
Lesidee 13: dialectgedicht.....	27
5. Voordracht van je stadsgedicht.....	29
Lesidee 14: poetry slam	29
Lesidee 15 drive-by poetry.....	30
Tot slot: tips voor toekomstige Junior Stadsdichters.....	31
Colofon.....	33

Lesbrief Junior Stadsdichter Roosendaal 2012

Junior Stadsdichter

Als je houdt van schrijven
En gaat toveren met taal
Word jij wellicht de Junior
Stadsdichter van Roosendaal.

Kijk om je heen
Schrijf op wat je voelt
Zorg ervoor dat lezers
Begrijpen wat je bedoelt!

Anneke Lips-Wiers
(Eerste Stadsdichter **Roosendaal**)

Roosendaal is op zoek naar haar eerste Junior Stadsdichter. De Junior Stadsdichter brengt Roosendaal onder de aandacht van jongeren door middel van poëzie. Hij of zij zal samen met de 'volwassen' Stadsdichter poëzie zichtbaar in het straatbeeld en het openbare leven van de stad brengen, het culturele klimaat stimuleren en de betrokkenheid van de burgers bij actuele, lokale gebeurtenissen vergroten. Om kans te maken op deze eervolle titel, wordt voor de leerlingen van alle Roosendaalse scholen voor voortgezet onderwijs een dichtwedstrijd georganiseerd. Alle jongeren in Roosendaal tussen 12 en 18 jaar kunnen hier aan deelnemen.

Om in de klas de wedstrijd en het stadsdichten onder de aandacht te brengen, is deze lesbrief ontwikkeld. De lesideeën bieden houvast om met het stadsdichten, in verschillende vormen en met verschillende thema's, aan de slag te gaan. In de les kan aandacht worden besteed aan gedichten van andere (stads)dichters (*receptie*), aan het zelf dichten door de leerlingen (*productie*), aan het evalueren van de eigen gedichten (*reflectie*) en de voordracht ervan.

Leerlingen die willen, kunnen hun gedicht voor 15 december 2011 inzenden om kans te maken op de titel van Junior Stadsdichter. Uit alle inzendingen wordt door een deskundige jury een aantal kanshebbers geselecteerd. Deze dichters maken kans in 2012 de functie van Junior Stadsdichter te bekleden. De selectie vindt plaats op basis van de kwaliteit van de gedichten, maar ook op basis van de motivatie voor het stadsdichterschap.

Roosendaals eerste Junior Stadsdichter wordt aangesteld op de landelijke **Gedichtendag 2012**. Deze dag is ieder jaar hét poëziefest van Nederland en

Vlaanderen. Het gedichtendagthema is dit keer 'Stroom': ritme, flow, van woorden, gedachten, informatie, stoffen of dingen. Alles stroomt, ook in de stad, waar onder meer mensen, gedachten en voertuigen de dynamiek bepalen. Het thema kan dus prima bewegen tot het schrijven van een stadsgedicht – maar het staat de deelnemers aan de wedstrijd vrij hun eigen inspiratiebron te kiezen.

Op Gedichtendag (donderdag 26 januari 2012) vindt er een feestelijke bijeenkomst in Parrotia plaats. De genomineerden presenteren zichzelf onder toezienend oog van hun klasgenoten en docent(en) aan het publiek en de jury. Tijdens deze bijeenkomst wordt de Junior Stadsdichter bekendgemaakt en formeel aangesteld.

Meer informatie over de dichtwedstrijd en het inzenden vindt u op:
www.bibliotheekvanu.nl

De Junior Stadsdichter wint behalve de titel ook een **boekenpakket** voor zijn of haar **school** ter waarde van €250,-!

De uren die worden besteed aan het Stadsdichterschap, kunnen ingezet worden in het kader van de **maatschappelijke stage**.

Doelgroep lesbrief

Leerlingen VMBO-HAVO-VWO (12-18 jaar)

Doelstellingen

Deze lesbrief wil leerlingen kennis laten maken met gedichten over het onderwerp 'stad', met het schrijven van een stadsgedicht, met verschillende dichtvormen, en met de kunst van het voordragen van poëzie. De voorbeelden zijn zoveel mogelijk toegespitst op Roosendaalse onderwerpen of op werk van Roosendaalse dichters.

De lesideeën sluiten aan bij de volgende **kerndoelen onderbouw** voortgezet onderwijs:

Nederlands

Kerndoel 01: Spreken en schrijven

Kerndoel 07: Presenteren

Kerndoel 08: Fictie en non-fictie

Kerndoel 10: Reflectie op eigen taalgebruik

Kunst en Cultuur

Kerdoel 48: Produceren van kunst

Kerdoel 49: Eigen kunstzinnig werk presenteren

Kerdoel 52: Reflecteren op kunstzinnig werk

De lesideeën sluiten aan bij de volgende **eindtermen VMBO/HAVO/VWO**:

*** VMBO**

Nederlandse taal

- spreek- en gespreksvaardigheid
- fictie
- leesvaardigheid
- schrijfvaardigheid

*** HAVO/VWO**

Domein A Leesvaardigheid

- analyseren en interpreteren
- beoordelen

Domein B Mondelinge taalvaardigheid

- voordracht
- discussie

Domein E Literatuur

- literaire ontwikkeling
- literaire begrippen
- (VWO: literatuurgeschiedenis)

Lesideeën en opbouw

U kunt ervoor kiezen om alle hoofdstukken uit deze lesbrief in de les te behandelen, of om slechts één of enkele elementen aan de orde te stellen. Als u meerdere lessen uit deze lesbrief gaat inzetten, verspreid ze dan over een langere termijn. U besteedt bijvoorbeeld wekelijks aandacht aan het thema. De lesstof wordt dan beter verwerkt.

De lestips zijn door u zelf aan te passen naar niveau en leeftijd, met name door de eisen die u stelt aan het zelf te schrijven gedicht, de moeilijkheidsgraad van de vragen bij de behandelde gedichten en door de keuze van de gedichten onder lesidee 2.

Papieren/digitale versie lesbrief

De oranje woorden in de tekst zijn hyperlinks. Als u werkt met de digitale lesbrief, gaat u door hier op te klikken (ctrl-linkermuisknop) in uw browser direct naar een website met bijvoorbeeld de volledige tekst van een gedicht.

De digitale versie van de lesbrief kunt u opvragen bij Miranda Schaap, domeinspecialist 12-18 jaar van **Bibliotheek VANnu** (e-mail: m.schaap@bibliotheekvanu.nl) of gratis downloaden (ook voor op uw *e-reader* of *tablet*) op: www.cultuurconcepten.nl/lesbriefRoosendaal. Op deze pagina vindt u ook een overzicht van alle links.

Wat is een stadsdichter?

Lesidee 1: wat is een stadsdichter?

Algebraballade van het Nergens I

Ik ga achter de straat staan.
Achter de straat heeft ook een naam.
Het is een andere straat, waar mijn eigen
straat voor staat.
Centrum stad is maar heel betrekkelijk.

Uit: '**Terra incognita**', Elma van Haren (geboren in Roosendaal)

'Poëzie is wat dichters schrijven', zei de dichter **Robert Frost** eens. Maar wat voor poëzie schrijft een stadsdichter nu precies? We proberen erachter te komen welke ideeën er bij de leerlingen leven over het begrip 'stadsdichter'. Kennen ze er een, kunnen ze zich er iets bij voorstellen, of is het idee volkomen nieuw voor ze?

Vragen:

Vraag leerlingen of zij weten wat een stadsdichter doet. Waarover schrijft hij? Kennen zij gedichten van de eerste Roosendaalse stadsdichter Anneke Lips? Wat vinden zij een goed onderwerp voor een stadsgedicht? Leg de antwoorden die gegeven zijn naast de onderstaande beschrijving van Wikipedia over het begrip 'stadsdichter'. Wat verschilt er of is juist hetzelfde?

Wikipedia stelt: 'Een stadsdichter is een dichter die door het bestuur van een stad wordt aangesteld om gedichten te schrijven over die stad en gebeurtenissen die er plaatsvinden.

Er zijn uiteenlopende redenen waarom een stadsdichter wordt aangesteld. Hij of zij wordt in de meeste gevallen geacht:

- gedichten te schrijven die kunnen worden voorgedragen bij officiële gebeurtenissen in de stad, zoals: huldigingen, manifestaties en openingen,
- gedichten te schrijven waarin actueel nieuws in de stad op een ludieke, kritische of vervreemdende wijze wordt belicht,
- deze gedichten voor te dragen tijdens officiële gebeurtenissen en/of te publiceren in periodieken die voor de inwoners van de stad toegankelijk zijn,

- op enigerlei wijze bij te dragen aan de aandacht voor poëzie van de stadse bevolking,
- gedichten te schrijven en voor te dragen bij uitvaarten van gemeentewege.'

De leerlingen hebben nu een beeld van de mogelijke taken van een stadsdichter. De Junior Stadsdichter van Roosendaal zal 'samen met de "volwassen" Stadsdichter poëzie zichtbaar in het straatbeeld en het openbare leven van de stad brengen, het culturele klimaat stimuleren en de betrokkenheid van de burgers bij actuele, lokale gebeurtenissen vergroten.' Hoe zouden zij dat aanpakken? Waar en op welke momenten zou de Junior Stadsdichter op kunnen treden? Wat zijn geschikte onderwerpen voor een gedicht voor Roosendaalse jongeren? Waarover zouden zij willen schrijven als ze Junior Stadsdichter zouden zijn?

Lesidee 2: voorbeelden van stadsgedichten

Als een donker gat komt morgen,
 Zoals gister een verhaal.
 Morgen word geschreven met de pen van gisteren,
 Op het papier van het leven.

Fragment: Junior Stadsdichter Michel Dijkstra (17 jaar), *Illusie*

Veel steden in Nederland (en België) hebben een eigen stadsdichter, en soms ook een Junior Stadsdichter of Kinderstadsdichter. Op internet zijn verschillende stadsgedichten te vinden (met een verschillende moeilijkheidsgraad). Sommige dichters dragen hun gedicht zelf voor in een filmpje op YouTube.

Het kan leuk zijn om een aantal van deze gedichten te bekijken. Afhankelijk van het gedicht kunnen aan de klas vragen gesteld worden over het taalgebruik, over de vorm, of over de inhoud. De vragen bepalen – naast de moeilijkheidsgraad van het gedicht – het niveau van deze opdracht. Zie voor voorbeelden hiervan lesidee 3.

Vragen:

- Kennen jullie stadsdichters van andere steden?
- Laat de leerlingen zoeken naar stadsgedichten via een zoekmachine en op YouTube.
- De gevonden gedichten kunnen in de klas worden besproken en geanalyseerd. U kunt uit onderstaand overzicht ook zelf een aantal stadsgedichten selecteren. In lesidee 3 worden een aantal voorbeelden uitgewerkt van het soort vragen dat je kan stellen over een stadsgedicht.

Vindplaatsen van stadsgedichten en filmpjes:

Boeken:

- *De stad en ik, stadsdichters uit Nederland en Vlaanderen bijeengebracht door Gerard Beense* Uitgeverij Kontrast, Oosterbeek, 2005.
- Ronald Ohlsen, 'Niet enkel voor de gelegenheid; Over vijf jaar stadsdichterschap in Nederland en Vlaanderen'. In: *Passionate Magazine* 14e jrg., nr. 1, jan./feb. 2007.
- **Memorabele Momenten**, bijeengebracht door Gerard Beense.
- Anneke Lips over haar stadsdichterschap in Roosendaal (gereed 2012).

Internet:

- Voorbeelden van volwassen stadsdichters:
 - **Stadsgedichten Amsterdam**
 - **Stadsgedichten Utrecht**
 - **Stadsgedichten Roosendaal**
 - **Stadsgedichten Den Haag**
 - **Stadsgedichten Tilburg**
 - **Stadsgedichten Groningen**
 - **Stadsgedichten Rotterdam**
 - **Stadsgedichten Antwerpen**
 - **Stadsgedichten Nijmegen**
 - **Stadsgedichten Deventer**
 - **Stadsgedichten Zwolle**
 - **Stadsgedichten Apeldoorn**
 - **Stadsgedichten Vlaardingen**
 - **Stadsgedichten Roermond**
 - **Stadsgedichten Enschede**
 - **Stadsgedichten Zutphen**
 - **Stadsgedichten Haarlem**
 - **Stadsgedichten Woerden**
- Voorbeelden van jeugdige stadsdichters:
 - **Junior Stadsdichter Lelystad**
 - **Kinderstadsdichter Tilburg**
 - **Junior Stadsdichter Vlaardingen**
- Voorbeelden van filmpjes van stadsgedichten op YouTube :
 - Antwerpen: **Joke van Leeuwen, Hoe is 't**
 - Rotterdam: **Stedelijk 2009 (stadsgedicht Rotterdam)**, de WoordDancers i.s.m. RNW conceptdesign
 - Den Haag: **De Haagse Metro - stadsgedicht 04**
 - Rotterdam: **Wolkenkrabben, de WoordDancers**
 - Amsterdam: **'tZilteNat**
 - Tilburg: Stadsdichters van Tilburg op **Stadsdichter TV**
- **Overzicht stadsdichters Nederland en België**

Lesidee 3: stadsgedichten lezen

Voorbeeld 1:

Duif

Ze lopen zwijgend door de Heuvelstraat
Gedachtenloos aan febofriet te kluiven
Een stille tocht van minstens duizend duiven
Die in processie naar de Heuvel gaat

Totdat men treurig bij het standbeeld staat
Van Willem II, die roerloos aan komt schuiven
Om solidair de dame uit te wuiven
Die hen verweesd en eenzaam achterlaat

Het Duivenvrouwke Corke Vingerhoets
Die bijna vijftig jaar de duiven voerde
Betrekt de vogels in haar laatste wil

De Tilburger die bracht haar weinig goeds
Maar elke duif die dankbaar naar haar koerde
Onthaalde zij als burger van háár til

Frank van Pamelan (voormalig stadsdichter Tilburg), *Duif*

- Laat de leerlingen het gedicht lezen, eventueel hardop voor de klas. Wat valt ze op aan de vorm ervan? Behandel hier eventueel de kenmerken van een sonnet (zie hiervoor ook lesidee 11).
- Kun je iets zeggen over het rijmschema van het gedicht? Is er behalve volrijm (kluiven-duiven) sprake van andere rijmvormen? (halfrijm: duizend duiven; stafrijm: febofriet)? Geef een aantal voorbeelden.
- De dichter sluit af met een woordspeling over de stad. Welke is dat? (Tilburger-burger van háár til)? Wat zou hij hiermee bedoelen?
- Het gedicht gaat over een bekend persoon in Tilburg. Ze is echter geen bekende Nederlander. Wat vind je ervan dat de dichter juist over haar schrijft? Over welke bijzondere maar buiten de stad minder bekende persoon uit Roosendaal zou jij een stadsgedicht willen schrijven als je stadsdichter was?

Voorbeeld 2:

Gevel jij stevige
staat al honderd jaar
Stut mij
houd mij stevig
Trap ondersteun mijn stap
Muren om mij heen
laat mij niet alleen

Hoe kan jij huis mij beschermen
Jij onmondige opeenstapeling
van steen en hout

Binnen in jou klinkt
een eeuwoude kinderlach
Voetstappen en feestgedruis
Ik hoor het geluid
van steunend hout
Jij op jezelf levend gebouw

Je wilt warmte tegen vocht
iemand die van je hout houdt

Ik ben je geliefde
jij mijn vrijplaats
ik jouw handen
jij mijn woning
mijn wanden

[...]

Diamant in de duistere wand
van de Sarphatistraat
Wit waar het verleden donker is

Mijn hart voor altijd verpand

Fragment uit: Diana Ozon, *Stad sta stil*

- Lees het gedicht. De dichter schrijft : 'Ik ben je geliefde / jij mijn vrijplaats / ik jouw handen / jij mijn woning / mijn wanden'. Wat vind je van het ritme van deze strofe? Leg uit dat de herhaling (van 'ik' en 'mijn') en parallellisme (de terugkeer van dezelfde woordvolgorde, hier: 'ik mijn - ik jouw - jij mijn) daarbij een rol speelt.
- Beeldspraak is een belangrijk taalinstrument van een dichter. Hoe ziet zij hier het huis? (Het huis als geliefde.) Dit is een vorm van personificatie. Ze vergelijkt een niet-levend iets (een huis) met een persoon.

- Welke sfeer en gevoelens spreken uit het gedicht? Wat betekent het woord 'vrijplaats' in dit verband? Een aanwijzing: Diana Ozon schreef dit gedicht in het Amsterdamse kraakpand Zebrahuis. Ze schrijft op haar **website** over de invloed van de kraakcultuur op haar poëzie. Voor de Sarphatistraat zette zij zich actief in: 'Uit respect voor de architecturale schoonheid van mijn stad heb ik de laatste jaren op de Sarphatistraat met succes actiegevoerd voor het gevelbehoud van dit monumentale stadsgezicht.'

Voor VMBO-3: op 5 oktober 2011 geeft dichteres Diana Ozon een workshop stadsgedichten schrijven in de bibliotheek tijdens **Art2Hop**.

Voorbeeld 3:

- Bekijk het gedicht **Roosendaal leeft** van stadsdichter Anneke Lips in de klas. Waar gaat het gedicht over? Welke beelden van twee eeuwen Roosendaal gebruikt de dichter (in haar tekst én in de film)?
- Op welke manier ondersteunen de beelden die je ziet het gedicht (water-'water van de vliet'; spoor-'op het spoor van'?)
- Bekijk nu het gedicht **Wolkenkrabben** van de Woorddansers, voormalige stadsdichters van Rotterdam. Wat vind je van dit gedicht? Hoe gaan muziek, beeld en woord hier samen? Welke beelden en muziek zou jij gebruiken in een clip over Roosendaal? Laat de leerlingen hierover in discussie gaan.
- Waarover gaat het gedicht volgens jou? Zie je er beelden van Rotterdam in terug? (bv. Beeld Erasmus, Erasmusbrug, **nieuwe zakelijkheid**.)
- Bekijk het filmpje *Wolkenkrabben* nogmaals en schrijf enkele woorden op: noteer moeilijke passages die je niet begrijpt, maar ook mooie woorden of woordcombinaties. Kun je voorbeelden vinden van rijm, van alliteratie, herhaling van woorddelen, gepaarde tegenstellingen? Wat is het effect van die woordcombinaties?

Voorbeeld 4:

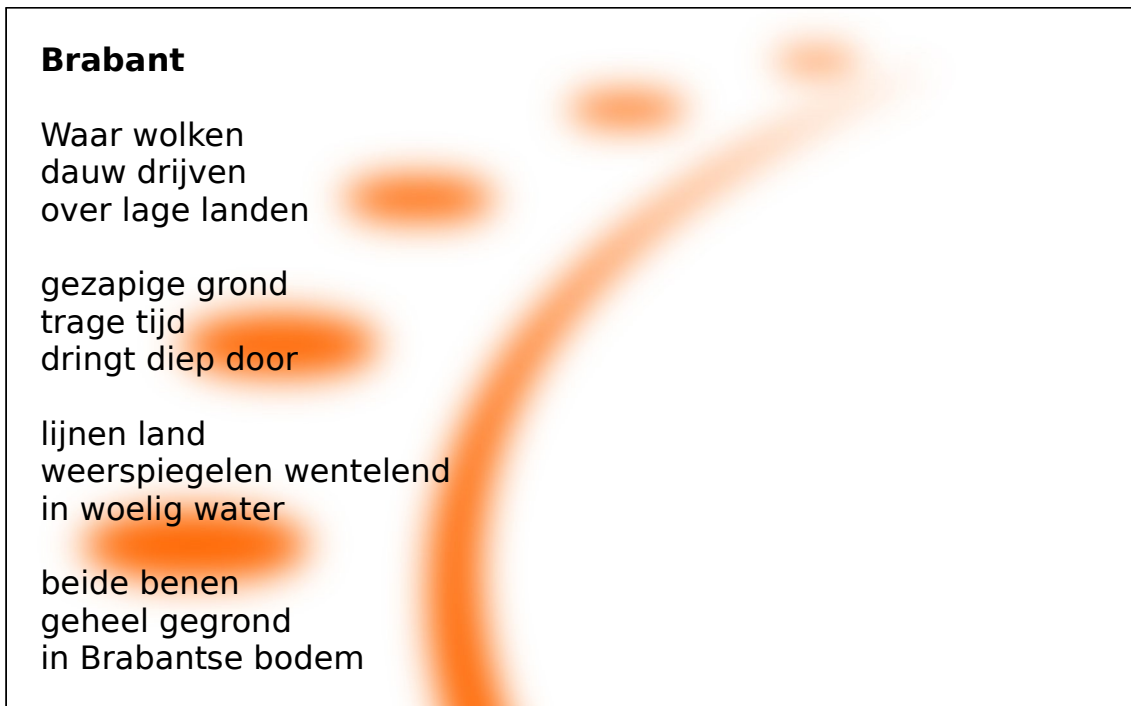
Brabant

Waar wolken
dauw drijven
over lage landen

gezapige grond
trage tijd
dringt diep door

lijnen land
weerspiegelen wentelend
in woelig water

beide benen
geheel gegrond
in Brabantse bodem

Rob Mies, **Waar wolken** - lid AquaREdt (dichterscollectief
Roosendaal)

- Lees het gedicht. Wat valt je op aan het taalgebruik? Ga in op de alliteratie (stafrijm) die in elke zin van het gedicht terugkeert. Welk effect heeft dit? Vind je de sfeer in het gedicht zwaar of juist licht? Waar zou dat door komen?
- Wat vind je van de beelden die de dichter gebruikt? De Brabantse bodem, wolken, lucht en water? Herken je dit, of heb je een ander beeld bij Brabant?

Het schrijven van een stadsgedicht

Lesidee 4: het verkennen van Roosendaal

Aan Roosendaal

O stad die de naam draagt van rozen,
Mijn prilste licht kreeg ik van U;
Als kind heb ik U niet gekozen,
Na jaren vol licht doe ik het nú.

Frans de Clercq, **Aan Roosendaal**; dit gedicht hangt op een ruit in de gevel van Parrotia, in de onderdoorgang van de Markt naar het Emile van Loonpark

'Op rozen', De Nieuwe Markt. Foto: Aad Meijer

Iedereen heeft zijn eigen associaties bij de stad waar hij geboren is, woont, werkt of naar school gaat. Hoe goed kennen de leerlingen 'hun' stad? We gaan Roosendaal verkennen: aan de ene kant om stil te staan bij alle indrukken die we al hebben, maar ook om nieuwe plekken of stukken geschiedenis te ontdekken en zo ons beeld van Roosendaal te verdiepen.

- Laat de leerlingen boeken over Roosendaal meenemen, of foto's van de stad verzamelen. Bestudeer samen de stadsplattegrond, of historische en aardrijkskundige kaarten via het project **Kaarten op tafel**. Inventariseer in de klas naast aansprekende plaatsen ook belangrijke evenementen, gebeurtenissen of gewoontes in de stad.
- Maak met de klas een stadswandeling. Dat kan door het centrum van de stad, maar ook door de eigen buurt (van de school bijvoorbeeld). Laat leerlingen goed kijken naar dingen die hen opvallen. Misschien is er een leerkracht of ouder met belangstelling voor stadsgeschiedenis die vragen kan beantwoorden of zelfs een rondleiding wil verzorgen. Het **VVV** biedt ook verschillende routes aan door de stad, die uitnodigen tot het opnieuw bezien van de eigen omgeving. Neem eventueel foto's tijdens de wandeling om later in de klas nog eens te bekijken.
- Breng een (digitaal) bezoek aan het **gemeentearchief Roosendaal**. Hier vind je veel informatie over de geschiedenis van de stad.

Lesidee 5: een stadsgedicht schrijven

STADSDICHTEN

Zolang je maar geen loflied schrijft,
Zolang je maar bereid blijft niet te zingen,
maar te fluisteren als water - murmelend
door de goten boven je hoofd, ruisend
in de buizen onder onze voeten.

Zolang je inziet dat de stad een deel
van jou is, evengoed als andersom. Zolang
je voelt dat elke stad de hartslag heeft
van jou en mij en iedereen, van
dag tot dag tot dag tot dag.

Zolang je maar begrijpt dat oude muren
oude sterren zijn: licht op leeftijd, eeuwen
onderweg. Zolang je meer geheimen kent
dan je verraadt. Zolang je altijd weg
wilt, maar nooit gaat.

Ingmar Heytze (**stadsdichter Utrecht**), *Stadsdichten*

Na het bekijken van verschillende stadsgedichten, boeken, websites en stad zelf, is het tijd om een eigen 'stadsplattegrond' te maken. Aan de hand van een aantal opdrachten werken we de ideeën die de leerlingen hebben opgedaan uit tot eigen stadsgedichten.

Leerlingen kiezen een plek, gebeurtenis of persoon die zij associëren met Roosendaal. Deel een leeg vel papier uit.

Hierop worden de woorden geschreven die te binnenschieten bij het gekozen element. Dit mag alles zijn, niets is fout. Vragen die hierbij kunnen helpen, zijn:

- Stel jezelf de door jou gekozen plaats of gebeurtenis voor. Wat zie je? Welke voorwerpen of gebouwen zie je? Hoe voel je je? Wat ruik of hoor je? Welk jaargetijde is het, is dat belangrijk? Zie je mensen hier, zo ja, hoe zien ze eruit?
- Denk vervolgens na over de vorm. Je mag bijvoorbeeld rijm gebruiken, maar liever niet: gedichten worden vaak sterker wanneer er niet verplicht naar rijm gezocht wordt. (Daag de leerling uit de beelden die hij of zij gebruikt zo gedetailleerd mogelijk uit te werken.)

Nu gaan we dichten. Het papier met associaties vormt het uitgangspunt. Wat past samen, wat niet? Laat de dichters beelden die in eerste instantie niet bij elkaar lijken te passen samenbrengen.

Tips:

- herhaal in het gedicht woorden die belangrijk zijn;
- let op het ritme en de klank van de woorden en zinnen;
- gebruik witregels.
- de stad mag de inspiratie vormen, prominent aanwezig blijven, maar kan ook naar de achtergrond van het gedicht verdwijnen.

Het kan uitkomst bieden om met de hele klas in een bepaalde vorm te dichten, om zo extra structuur te bieden. Ga voor lesideeën over dichtvormen naar lesidee 10-13 van deze lesbrief.

Lesidee 6: 'boomgedicht'

Een boom als ik zit boordevol verhalen
Ik zie hier veel. Genoeg voor een roman

Fragment uit: Ko de Laat, '**Een boom**'

'Emile van Loonpark'. Foto: Aad Meijer

'Een boom als ik zit boordevol verhalen', schrijft de dichter. Hij maakt hier gebruik van personificatie om ons aan het denken te zetten. Wat zou een boom allemaal te vertellen kunnen hebben?

Het mooie van bomen is dat ze overal in de stad voorkomen. Ze zijn dus getuige van veel verschillende gebeurtenissen en ontmoetingen. Bij uitstek een geschikt perspectief voor een stadsgedicht!

Roosendaal heeft bovendien een bijzonder verband gecreëerd tussen bomen en gedichten in het Emile van Loonpark. Daar is begin 2011 een **Boomgedichtenroute** tot stand gekomen. In het park staat een aantal speciale bomen, zoals de Chinese mammoetboom, de Parrotia Japonica, Japanse broodboom, oude kastanjabomen, imposante treurwilgen en grote rode beuken. Deze bomen zijn direct inspiratie voor verschillende Roosendaalse dichters geweest, zoals bijvoorbeeld voor Aad Meijer:

Ouwe Reus

Ouwe Reus
jij zult hier staan
als ik
allang
ben weggegaan

Aad Meijer, *Ouwe Reus*, Boomgedichtroute Roosendaal

Opdracht:

- In de volgende opdracht gaan we een 'boomgedicht' schrijven. De leerlingen kiezen bijvoorbeeld een plaats in de stad waar zich bomen bevinden. Of u gaat met de klas naar het Emile van Loonpark om de gedichtenroute te volgen en de opdracht op locatie te maken.
- In het park (of in de klas) kijk je goed rond. Je kiest een boom. Stel jezelf een aantal vragen en noteer de antwoorden:
 - Hoe ziet je boom eruit? Wat valt je op aan de kleuren, vorm van de bladeren of takken, de bast?
 - Hoe ziet de omgeving van de boom eruit? De andere bomen, struiken, huizen op de achtergrond? Welke kleuren zie je? Welke vormen? Hoe is het licht?
 - Wat hoor je? Wat ruik je?
 - Wat voor weer is het? Schijnt de zon, regent het?
 - Kijk naar de mensen in het park: hoe zien ze er uit? Hoe bewegen ze? Wat doen ze? Waar gaan ze naartoe? Zijn ze blij, gehaast, boos, geschrokken?
 - Wat valt je verder op?

- Laat de leerlingen aan de hand van hun observaties een gedicht maken. Ze kunnen het perspectief van de boom kiezen, of over de boom en zijn omgeving schrijven. Voor jongere leerlingen kan de volgende opzet bijvoorbeeld houvast bieden:
 - [observatie over de boom]
 - ik hoor...
 - ik zie...
 - ik ruik...
 - de mensen... [observatie over de mensen]
 - omschrijving gevoel
 - afsluitende zin

Meer informatie over bijzondere bomen in Roosendaal is ook te vinden op de **bomenkaart**.

Lesidee 7: historie - Roosendaal als spoorstad

In 1854 kreeg Roosendaal met de komst van de spoorlijn naar Antwerpen een enorme impuls. Er volgde een toename in economische bedrijvigheid en sociaal verkeer, en in 1907 werd een groot stationscomplex geopend. Het station vormde een poort: voor de reizigers van over de grens die Nederland binnenkwamen in Roosendaal, maar ook voor de mensen uit de stad naar de wijde wereld. Het station staat op dit moment in de steigers voor een renovatie, en vormt een mooi startpunt voor een stadsgedicht. Duik ervoor in de historie van de stad, of schrijf over het hedendaagse reizen met de trein in Roosendaal.

'Sinds 1907 is het meer dan een symbool van de groei en bloei van Roosendaal: het Stationsgebouw.' Foto en tekst: Aad Meijer

Opdracht:

- Verzamel informatie over Roosendaal en het spoor. U kunt bijvoorbeeld gebruik maken van de lesbrief '**Roosendaal spoorstad**' van het gemeentearchief Roosendaal. Deze gratis lesbrief is met name geschikt voor de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs, maar kunnen ook voor hogere klassen inspiratie bieden. Of bezoek het **Museum Tongerlohuys** voor informatie over de komst van het station naar Roosendaal. Of verzamel boeken over het onderwerp in de bibliotheek, of zoek op internetpagina's zoals Wikipedia of **Roosendaal op internet**. Vragen die het gesprek over deze bronnen op gang kunnen helpen zijn bijvoorbeeld: hoe zag het station er vroeger uit, hoe was het om ineens met de trein te kunnen reizen, hoe zagen de treinen eruit, wat betekende de komst van het station voor de lokale bevolking?
- Breng een bezoek aan het station, of stel je voor dat je op het station bent. Ga ergens zitten. Schrijf je indrukken op, zoals:
 - wat zie je? wat hoor je? wat ruik je?
 - welke kleuren zie je? wie zie je?
 - wat doet hij/zij daar?
 - hoe moet het hier vroeger geweest zijn? horen daar andere geluiden, geuren, beelden bij?
 - wat voor gevoel heb je daarbij?
 - wat valt je verder op?
- Terug in de klas schrijven de leerlingen een gedicht over hun indrukken. Dat kan in een vrije vorm, zoals in lesidee 5, of bijvoorbeeld in de vorm van een klankgedicht. Hierover vindt u hieronder meer informatie.

Klankgedichten:

Ongeveer honderd jaar geleden spraken de dichter Antony kok (1882-1969) en de bekende kunstenaar en dichter Theo van Doesburg (1883-1931) regelmatig samen over poëzie. Van Doesburg maakte later een tijdschrift over kunst wat wereldberoemd werd en waarvoor Kok de naam bedacht: De Stijl. Kok en Van Doesburg experimenteerden hierin met taal en klankgedichten.

Een voorbeeld van een klankgedicht van Antony Kok is het volgende:

TREIN
(vertrek-aankomst)

rt rrtt rrrttt piééééé

BENG

pft ppff ppfft ppfft

oe oe oemmmmm

z z z z z
zut zut zut zut zut zut zu t zut

iéiéiéié ié

dèngdèng dèngdèng dèngdèng dèngdèng

z zz zzz zzzz
z zt zzt zzt

mummesmeklumpe mummesmeklum
pe mummesmeklumpemummesmeklu
mpemummesmeklumpemummesmekl

z zz zzz zzzz
z zt zzt zzt

dèngdèng dèngdèng dèngdèng dèngdèng

iéiéiéié ié

zut zut zut zut zut zut zut zut
z z z z z

oe oe oemmmmm

ppfft ppfft ppff pft fff ff f

DENG

sssss ssss sss ss s
zzz zz z

Antony Kok (1921)

Zie: www.antonykok.nl

Opdracht:

- Laat door verschillende leerlingen een stuk van dit gedicht voorlezen, zonder de titel. Lees het zelf vervolgens nog een keer in zijn geheel voor. Varieer daarbij in intonatie en luid-zacht, daar waar de vormgeving van de tekst zich daarvoor leent.
- Waarover gaat het gedicht volgens de leerlingen? Geef vervolgens pas de titel: 'Trein'.
- Wat vinden ze van dit gedicht?
- In de tijd dat Antony Kok dit gedicht schreef, reden er nog stoomtreinen. Laat een **geluidsfragment** horen van een vertrekkende stoomlocomotief terwijl de leerlingen de tekst van het gedicht voor zich zien. Herkennen ze de geluiden van de trein in het gedicht?
- Kunnen ze ritme aanwijzen? (Wijs ze op de herhaling van klanken, de vormgeving, de woorden vertrek-aankomst.)

Opdracht:

- Schrijf nu zelf een klankgedicht over het station van Roosendaal of de treinen die er aankomen en vertrekken. Gebruik hiervoor de observaties die je hebt gedaan op het station, of maak in de klas aantekeningen van geluiden die voor jou bij het station horen. Dat kunnen de geluiden van voetstappen zijn, van de trein, maar ook van de duiven en mussen rond het spoor.
- Schrijf alle klanken op die je bij dit onderwerp te binnen schieten. Deze klanken zijn vaak niet-bestaande woorden. Van deze klanken en geluiden maak je nu een gedicht. Let daarbij op het ritme en herhaling.
- Bedenk een titel voor je gedicht.
- Denk na over verschillende manieren om je gedicht voor te lezen. Sommige woorden spreek je misschien hard uit, andere zacht, snel of langzaam. Op de computer kun je eventueel de opmaak van het gedicht op je manier van voorlezen toespitsen (woorden worden vet en groot voor hard, etc.).
- Lees een voor een je klankgedicht voor in de klas, maar zonder titel. De andere leerlingen proberen te raden waar het over gaat. Vinden ze het klankgedicht mooi? Welke klanken passen goed bij het onderwerp, welke kunnen ze nog bedenken?

Meer informatie over **Antony Kok** en zijn gedichten: www.antonykok.nl

Het station en de trein lenen zich verder voor veel verschillende invalshoeken voor gedichten.

Voor de **reizigers** op Rotterdam CS schreef stadsdichter Ester Naomi Perquin bijvoorbeeld het gedicht *Gaandeweg*. Zij wilde met dit gedicht mensen attent maken op de situatie om hen heen: 'hen confronteren met het verwarrende en de beweging, zodat ze beseffen wat er gebeurt. Ik wil gebruik maken van de tijd dat mensen op de bus staan te wachten en het gedicht lezen. Wachten is voor iedereen een moment om zich af te vragen: wie ben ik, wat doe ik hier? Dat zijn vragen die over het leven gaan. Het is grappig dat mensen op zulke alledaagse momenten zulke grote vragen stellen, dat ze onvermoed heel filosofisch kunnen worden.'

Treinen vormen ook de inspiratie voor het schrijverscollectief dat het **Schrijven in de trein** promoot. Gedichten geschreven in de trein kunnen naar deze speciale website worden opgestuurd.

GAANDEWEG

Hier kun je best zijn zonder dat te weten
(een heel ontspannen leegte ter hoogte van je hoofd)

al raak je straks weer vastgekleefd aan uitgedachte lijnen
richting huis en haard, aan welk perron, waarom die stad,
hoe laat de nachtbus gaat

en ik wil niets beweren, vooral geen richting wijzen,
geen humeurigheid of haast afleren, maar

ik maak graag van verwarring gebruik
om dit moment in gedachten te houden:
kijk eens rond. Weet u waar u bent?

Tussen zoveel mensen die zoveel dingen
maken, willen, hopen, moeten?

Ik geloof dat we langer kunnen duren.

Ik geloof dat we vaker
met een glimlach
zullen groeten.

Ester Naomi Perquin | stadsdichter van Rotterdam 2011 - 2012

Lesidee 8: fotogedicht

Heb, althans dat geloof ik,
geprobeerd de straten
ieder hun eigen naam te geven
ik las de talen, verstond deels
wat de stad me te vertellen had

haar op papier zetten bleek achteraf
moeilijker dan verwacht
want ze dijde uit
gonsde en bruiste
speelde en tarte
zwierde en stond niet
stil

Fragment: Tilburgse Kinderstadsdichter Sara Bidaoui (15 jaar),
Afscheid

De wijk waar je woont, het centrum van de stad, de weg naar school: die ken je wel. Maar soms kijk je net wat anders naar de dingen als je ze door een lens ziet. Deze oefening wil de leerlingen weer op een nieuwe, verfrissende manier naar de oude, vertrouwde omgeving laten kijken. Deze nieuwe blik vormt de basis voor een gedicht.

Opdracht:

- Laat leerlingen in groepjes foto's maken van dingen in hun omgeving. Dit kan tijdens schooltijd (bijvoorbeeld rond de school, op het schoolplein of uit het raam in de klas), of als huiswerkopdracht (op plekken in de stad, in hun woonomgeving). Alles mag gefotografeerd worden: dat gebouw waar je altijd voorbij komt als je naar school fietst, die scheve stoeptegels, het hek van school, de lucht, een hijskraan, het park, mensen onderweg.
- Verzamel alle foto's in de klas, maak er een digitale presentatie van en toon ze achter elkaar in de groep.
- Wat valt de leerlingen op? Welke dingen zijn onverwacht, grappig, gek of juist veel gefotografeerd?
- Iedereen kiest twee foto's uit. Je gaat de twee voorwerpen op de foto's samenbrengen in een gedicht. Op een vel papier schrijf je twee rijtjes met woorden die bij je objecten horen. Dat kan gaan over het uiterlijk, kleur, geluid, gevoel, plaats, gebruik, enzovoorts. Kijk goed naar de foto's, die kunnen je op ideeën brengen. Trek lijntjes tussen de dingen die je met elkaar kunt verbinden.
- Nu denk je na over wat de twee objecten met elkaar te maken kunnen hebben. Is dat de vorm, de plaats, grootte? Het mag van alles zijn. Of is de enige overeenkomst dat jij ze gezien hebt? Schrijf dat dan op.
- Gebruik deze woorden in een gedicht (zie lesidee 5).

Tongerloplein. Foto: Aad Meijer

Lesidee 9: schrijfwedstrijd Boekenweek en de stad

In de bus was ik mijn schaduw kwijt
Ik kon hem nergens vinden
Op de vloer lagen alleen
die van de anderen verspreid
Mijn allerbeste vriend
Hoe kon ik je kwijtraken...

Fragment: Kinderstadsdichter Sara Bidaoui (15 jaar), *Mijn schaduw ben ik kwijt*

U kunt het schrijven van een stadsgedicht in de klas eventueel ook koppelen aan de Roosendaalse schrijfwedstrijd die door Literaire Stichting de Witte Roos, Boekhandel het Verboden Rijk en Bibliotheek VANnU georganiseerd wordt voor leerlingen uit het derde en vierde jaar (van alle leertypen). De leerling kan een verhaal of gedicht inzenden binnen het thema, dat samenvalt met dat van de **Boekenweek** 2012 en luidt: 'Vriendschap en andere ongemakken'. Op de site van de Boekenweek wordt dit gegeven als volgt uitgelegd: 'Vriendschappen tekenen het leven, ze maken of breken je. In de huidige tijd van Hyves en Facebook draait het ogenschijnlijk vooral om hoevéél vrienden je hebt. Maar gaat het uiteindelijk niet om de waarde ervan? Om die ene vriendschap voor het leven? Dat klinkt mooi, maar het onderhouden van een levenslange vriendschap kan heel lastig zijn.' Een aansprekend onderwerp waar iedere jongere wel een mening over heeft.

Opdracht:

- Laat de leerlingen discussiëren over het belang van vriendschap in hun eigen leven. Wat betekenen vrienden voor hen? Is het belangrijk dat je veel vrienden hebt, of gaat het juist om de diepgang van het contact? Hoe onderhoud je contacten in deze virtuele wereld? Gaat dat vooral *online*, of is fysieke aanwezigheid een vereiste? Hoe zien ze zichzelf en hun vriendschappen over 20 jaar?
- Geef de leerlingen de opdracht na te denken over de rol die de stad in hun vriendschappen speelt. Waar komen de stad en hun vriendschappen samen? Fungeert de stad als decor voor ontmoetingen met vrienden, hebben ze speciale herinneringen aan een vriend die ze voor het eerst op een bepaalde plek ontmoetten, of voelen ze zich op hun gemak bij of misschien verwant aan een bepaalde persoon in de stad? Kunnen ze een gedicht schrijven waarin de stad voorgesteld wordt als vriend of vriendin?
- Gebruik de aanwijzingen in lesidee 5 om te komen tot een stadsgedicht over 'Vriendschap en andere ongemakken'.

N.B. De aftrap van de schrijfwedstrijd vindt plaats tijdens ArtiSjok op 6 oktober 2011. Er is dan aandacht voor de wedstrijd:

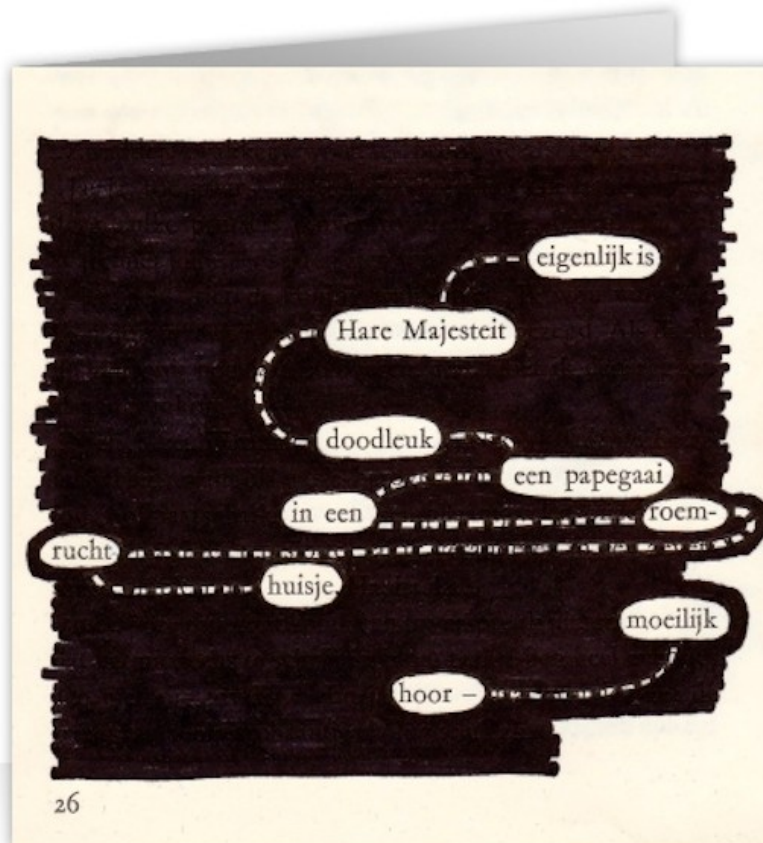
- in de bibliotheek door **Kees van Beijnum** (deelname: 4x 100 leerlingen) ;
- in het Verboden Rijk door Nicole de Smet (schrijfworkshops, deelname: 4 x 10 leerlingen) .

Voor derdejaars leerlingen zullen op een later tijdstip workshops in de school worden georganiseerd. Een deskundige jury beoordeelt alle inzendingen en maakt de prijswinnaars bekend op een feestelijke bijeenkomst tijdens de Boekenweek 2012 (14-24 maart 2012).

De vorm van een stadsgedicht

Een duidelijke vorm kan leerlingen houvast bieden bij het dichten. Hieronder wordt een aantal lesideeën uitgewerkt waarin een bepaalde dichtvorm centraal staat. Natuurlijk kunt u ook een van de hiervoor beschreven thematische ideeën combineren met de volgende lestips.

Lesidee 10: stiftgedicht over Roosendaal

Judy Elfferich

Een stiftgedicht wordt niet geschreven, maar ontstaat juist door het schrappen van woorden. Met een dikke zwarte stift worden woorden of woorddelen doorgehaald in een bestaande tekst (zoals een krantenartikel of de pagina uit een boek), en wat overblijft is een gedicht - geheel losstaand van de oorspronkelijke tekst.

Stiftgedichten zijn een vorm van visuele poëzie. Het is een idee van de Amerikaanse schrijver **Austin Kleon**, die ze 'Newspaper Blackout Poems' noemde. In België houdt de dichter Dimitri Antonissen een **website** met stiftgedichten bij. De Nijmeegse stadsdichter **Dennis Gaens** schreef verschillende stiftgedichten, en maakte een handige workshop 'stiftgedichten',

die u gratis kunt **downloaden** en die kan dienen als handleiding voor een les stiftgedichten in de klas. Judy Elfferich maakte een **filmpje** over hoe je een stiftgedicht maakt.

In deze vorm van dichten leren leerlingen belangrijke lessen over poëzie: dat deze niet hoeft te rijmen, hoe verbanden tussen woorden nieuwe betekenissen creëren, en welke rol de bladspiegel speelt.

Opdracht:

- Lees in de klas een aantal stiftgedichten van Dimitri Antonissen en Dennis Gaens. Bespreek ze samen. Wat valt de leerlingen op aan deze gedichten?
- Bekijk zelf vooraf **workshop stiftgedichten** van Dennis Gaens.
- Neem als basis voor een eigen stiftgedicht stukken regionale krant over de stad, of kopieën uit boeken over Roosendaal. Laat de leerlingen met behulp van een *marker* een stads-stiftgedicht schrijven (er moet minstens één keer het woord Roosendaal in het gedicht voorkomen, en er mogen geen woorden worden bijgeschreven).

Lesidee 11: stadssonnetten

Kleine paden slingeren over de heide
en komen aan de hutten der armen
zij zijn de eenigen die zich erbarmen
over 't verlatene van wie hier lijden.

Henriette Roland Holst

Vlakbij Roosendaal ligt het natuurgebied de Oude Buisse Heide. Hier bracht schrijfster en politica **Henriette Roland Holst** (1869-1952), eigenaresse van het gebied, vroeger veel tijd door. In 1945 schonk zij het landgoed aan **Natuurmonumenten**.

Henriette Roland Holst maakte deel uit van een bijzondere periode in de Nederlandse literatuurgeschiedenis. Zij leerde via Albert Verweij andere **Tachtigers** kennen, zoals Willem Kloos en Herman Gorter. Onder hun invloed begon zij met het publiceren van sonnetten. Een lange **schrijversloopbaan** volgde.

Het is een mooie ode aan deze nabije Roosendaalse literatuurgeschiedenis om met de leerlingen te werken aan een stadssonnet.

Opdracht:

- Lees met de leerlingen een aantal sonnetten (bijvoorbeeld van **Henriette Roland Holst** of **Willem Kloos**).
- Ga in op de kenmerken van een **sonnet**. Het sonnet heeft veertien versregels, traditioneel verdeeld over een octaaf en een sextet. Meestal is er behalve een verschil in rijmschema ook een inhoudelijke tegenstelling tussen octaaf en sextet: de *chute*.
- Vertel over de populaire nieuwe dichtvorm **snelsonnetten**: zo'n sonnet bestaat altijd uit een kwatrijn (omarmend rijm) en een distichon (rijm: C-C); kent een vijfvoetig jambe als metrum en een *chute*. Lees een aantal snelsonnetten van **Driek van Wissen** in de klas.
- Laat de leerlingen aan de hand van het materiaal uit eerdere opdrachten (lesidee 5-9) een sonnet of snelsonnet over Roosendaal schrijven.

Lesidee 12: sms-gedicht

De uitvinder van het sms-gedicht is Sofie Cerutti. Zij bedacht deze dichtvorm in 2005 en schreef er een dichtbundel over: '160 tekens (inclusief wit)'. Een sms-gedicht wordt namelijk ook wel een 160 genoemd, omdat de lengte van een sms precies 160 tekens lang is. Dat zijn alle letters, cijfers, (lees)tekens en spaties bij elkaar.

Het is niet gemakkelijk om een sms-gedicht te schrijven. Je hebt maar 160 tekens om alles te zeggen wat je kwijt wilt! Een sms-gedicht kan over alle denkbare onderwerpen gaan. Alleen voor de vorm bestaan regels. Wij gaan een stadsgedicht schrijven in precies 160 tekens.

Sms-gedicht van **Ingmar Heytze** aan de Heycopstraat in Utrecht

Opdracht:

- Neem een leeg vel papier voor je.
- Schrijf hierop een plek in Roosendaal waar jij je mobiele telefoon wel eens gebruikt (je straat, voetbalveld, winkelstraat, school).
- Schrijf daarna een woord op dat hoort bij de plek die je koos (zoals bijvoorbeeld stoep, gras, auto's, beton), en een kleur.

- Nu beginnen we met het schrijven van het gedicht (op je vel papier of op je mobiele telefoon als dat mag van je docent):
- Gebruik in je eerste zin de plek die je uitkoos.
- Gebruik in de volgende zin het tweede woord dat hoorde bij je plek, en de kleur.
- Denk eraan dat je woorden mag herhalen.
- Tel ondertussen goed het aantal letters en tekens dat je hebt gebruikt. Spaties tellen ook mee.
- Je mag afkortingen gebruiken en ook zelfgemaakte cijferwoorden!

Meer over sms-gedichten lees je op: <http://www.precies160.nl/> en [poezie-in beweging](#).

Lesidee 13: dialectgedicht

Sommige stadsdichters schrijven hun gedichten in het dialect van hun stad. Een dialect is een variant van een taal die alleen in die regio wordt gesproken. Het Roosendaals dialect is een dialect uit West-Brabant en wijkt bijvoorbeeld af van het Standaardnederlands in uitspraak en woordenschat. Veel dialecten verdwijnen snel door het toegenomen contact tussen mensen uit verschillende delen van Nederland, en door de invloed van televisie en het onderwijs. Een stadsdichter kan door een gedicht in zijn dialect te schrijven aandacht vragen voor deze culturele traditie van zijn stad.

In februari 2011 won schrijfster Elly Schepers-Corstjens uit Oud Gastel de **Willem Iven-prijs** voor dialectschrijvers met haar gedicht 'Ienkstapsprong':

Ienkstapsprong

Kleine stapkes, kloompevoetjes,
 Gang zoonder èènd vor m'n gevoel.
 De wèèrld lig nog jillemaol oope
 Mar ik lwoop nog zoonder doel.
 Dreigend zwart boove m'ne kop,
 Naor de school meej nonnekappe.
 Jiste gave dwoos, mwooi mozaiek,
 Ienktpot, mieselijke pluizelappe.
 Dan injins zijde veul ouwer:
 Jiste meske, buik vol vlienders
 En ge deenkt al aon oewe trouw.
 Da mot jist, dan komme kienders.
 Jaore meej veul geeve en neeme:
 Aarmoei mar ok jil tevreeye zen,
 Buurenulp meej sooms 'n fjeesje,
 'n Gevoel da'k nie mir kèn.

'k Voel da'k naor m'n endje sukkel:
Aolles kraakt en waark nie mjir goed.
Veul dienge zèn al uitgevalle
Mar d'r zit nog leeve in m'n bloed
Kleine stapkes, kloompevoeten,
Gang zoonder èènd vor m'n gevoel.
Den eemel lig nog jillemaol oope.
Dus ik lwoop, das toch m'n doel
< *In het dialect van Oud Gastel* >

Elly Schepers-Corstjens, *lenkstapsprong*

Opdracht:

- Lees het bovenstaande gedicht voor. Misschien kunnen verschillende leerlingen een stukje voorlezen. Draag het vervolgens een keer zelf in zijn geheel voor.
- Wat valt de leerlingen op aan het gedicht? Welke woorden herkennen ze, welke zijn nieuw? Kunnen ze beredeneren wat ze betekenen?
- Begrijpen ze waar het gedicht over gaat? Zien ze de beschreven levensloop terug?
- De schrijfster zegt in een interview: "In onze streek is het dialect veel minder populair. Wie van de jongeren weet nog wat èrepuls, een schotteldoek of errebezies zijn? Dialect wordt verward met boers of dom. Dat is jammer. Ik vind dat kinderen op school een half uur per week hun streektaal moeten leren." Wat vinden de leerlingen hiervan?

Opdracht:

Zijn de leerlingen geïnteresseerd in het onderwerp, laat ze dan zelf een gedicht schrijven in hun dialect. Ze kunnen informatie over Roosendaalse woorden en uitdrukkingen vinden op de volgende websites:

- <http://www.mijnwoordenboek.nl/dialect/Roosendaals>
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Brabants>

Deze gedichten vragen er natuurlijk om om voorgedragen te worden in de klas!

5. Voordracht van je stadsgedicht

Zo weet ik, dat nu ergens in deze stad,
op een bepaalde plaats,
woorden gesproken worden,
zoals ze alleen maar gesproken kunnen worden,
op een gloeiend hete dag in een ijskoude aardedonkere bar,
waar schaduwen elkaar druipend overlappen,
want als de één dit geeft, dan krijgt de ander dat.
Zoals de dingen tot stand komen ...

Fragment uit: Elma van Haren, 'New York'

Een belangrijk onderdeel van het stadsdichterschap is dat de dichter zijn gedichten vaak ook in het openbaar voordraagt.

Lesidee 14: poetry slam

De gedichten worden natuurlijk ook aan elkaar ten gehore gebracht in de klas. Dat kan bijvoorbeeld door een eenvoudige voorleesopdracht, waarbij de nadruk ligt op *reflectie*:

Opdracht

Laat de leerlingen klassikaal hun gedicht voorlezen. Iedereen schrijft steeds twee grappige of bijzondere dingen uit het gedicht op. Wat is er mooi of juist verrassend? Het onderwerp, de klank, het woordgebruik? (Iedereen stelt zichzelf kwetsbaar op door een eigen gedicht voor te lezen, daarom is het belangrijk om aandacht te besteden aan de sterke kanten ervan.) Vraag een of twee leerlingen om te reageren op het voorgedragen gedicht en geef zelf ook een reactie.

Aan de voordracht kan echter ook extra lestijd worden besteed. Op deze manier wordt op een andere manier invulling gegeven aan het kerndoel/de eindterm spreekvaardigheid. Geef in dat geval de volgende opdracht:

- Leer het gedicht van buiten, zonder intonatie te gebruiken. Later kun je daarin gaan variëren.
- Oefen verschillende interpretaties van je gedicht: draag het eens langzaam, snel, grappig, woedend voor, kortom: met veel variatie. Kies de interpretatie die het beste jouw bedoeling van het gedicht weergeeft.
- Blijf oefenen. Neem eventueel je gedicht op en luister je versie nog eens na, zodat je kunt blijven bijschaven.

- Zorg ervoor dat je nadenkt over je motoriek tijdens het voordragen. Waar laat je je handen? Functionele beweging (niet te veel en te groot) kunnen je voordracht ondersteunen.
- Op het moment zelf heb je niets meer om te vrezen: je hebt goed geoefend en bent voorbereid! Probeer kalm te blijven, zoek oogcontact met je publiek en let op je lichaamstaal.

(Bron: Roland Delannoy, Raf Staelens, *Talent voor taal tso 3*, Antwerpen 2002)

Deze voordrachtstechnieken kunnen bijvoorbeeld ingezet worden tijdens een heuse **Poetry slam** tussen verschillende klassen of groepjes leerlingen binnen een klas. Tijdens een *Poetry Slam* is de voordracht van een gedicht erg belangrijk. Een *Poetry Slam* is wedstrijd van dichters die op een podium voor een publiek en jury in een aantal rondes hun gedichten voordragen. De jury en het publiek bepalen de winnaar van de *slam*. De dichter maakt tijdens zijn voordracht gebruik van intonatie, ritme en lichaamstaal. Een *slamgedicht* lijkt soms een beetje op rappen. De kwaliteit van de voordracht van het gedicht is eigenlijk even belangrijk als de inhoud ervan. *Poetry Slam-dichters* van de website 'Rottend Staal' geven **een aantal tips** om een *Slam* te winnen, tips die voor een stadsdichter ook nuttig zijn:

- 'Schrijf goede poëzie - wat dat dan ook mag zijn,
- Bereid je voordracht goed voor: maak een goed opgebouwde set,
- Houd rekening met de beperkte tijd die je tot je beschikking hebt,
- Leer je gedichten uit je hoofd,
- Speel in op het publiek,
- Oefen je microfoontechniek,
- Articuleer zo goed als je kan,
- Wees zeker van jezelf,
- Sta nuchter op het podium,
- Wees charmant.'

Voorbeelden van *Poetry Slams* kun je vinden op **YouTube**. Daarop geeft bijvoorbeeld de winnares van de NK *Poetry Slam* van 2008, **Najiba Abdellaoui**, een schrijftip aan jongeren; of je vindt er bijvoorbeeld optredens van dichter **Daan Doesborgh**.

Lesidee 15 drive-by poetry

Een ander idee om de voordracht van de stadsgedichten op een ludieke manier vorm te geven is door middel van een bijzondere vorm van hedendaagse poëzievoordracht: **Drive-by poetry**. Er is dan meestal sprake van een geblindeerd voertuig waarmee een dichter naar een willekeurige plek vervoerd wordt, hij uitstapt en spontaan gedichten ten gehore brengt voor de verraste voorbijgangers. Voor of na het optreden wordt er niet gesproken met de toeschouwers, de dichters vertrekken meteen na het voordragen van hun werk. Het publiek is onvoorbereid en wordt op een onverwachte plek verrast met de gedichten.

Volgens Wikipedia vindt het idee van *drive-by poetry* 'zijn oorsprong in de hiphop en urban culture. Deze vorm van kunstuiting ligt in de lijn van de poëziestroming poetry slam.'

Opdracht:

Onderneem een *drive-by*-actie in Roosendaal. *Drive-by poetry* op de fiets of te voet! Ga met de klas naar een plek die centraal staat in de zelfgeschreven stadsgedichten, en laat de leerlingen de voorbijgangers verrassen met hun voordracht. Oefen wel eerst goed de voordrachtstips in lesidee 13, zodat alle leerlingen goed beslagen ten ijs komen. Dit kan met de spontane reacties van voorbijgangers een kroon op het dichtwerk van de leerlingen betekenen.

Tot slot: tips voor toekomstige Junior Stadsdichters

Ga geen dagen zitten wachten op inspiratie. Een gedicht maken is voor 99% transpiratie en voor 1% inspiratie. Schrijf alle invallen en ideeën op, anders vergeet je ze. Een gedicht ontstaat door schrijven, schrappen en schaven. Neem daar tijd voor! Pas de 'Kunst van het Weglaten' toe. Mijn prullenbak ligt vol met proppen papier voordat mijn definitieve gedicht af is.

Hoe maak je een stadsgedicht.

1. Onderwerp bedenken
 - Lees plaatselijke nieuwsbulletins.
2. Zoek informatie
 - Waarom is jouw onderwerp een nieuwsfeit
3. Kies een dichtvorm
 - Kwatrijn (aaba), Vrij vers (altijd goed, niet gebonden aan regels).
4. Verzamel rijmwoorden
 - (niet altijd noodzakelijk).

Voordat je aan het definitieve gedicht begint:

- a. Schrijf een kort verhaaltje over het onderwerp.
- b. Zoek metaforen (beeldspraak). Speel met taal.
- c. Vat alles samen in een gedicht.
- d. Let op metrum en ritme. Poëzie klinkt als muziek. Woorden zijn de noten.

Voorbeeld uit 'Roosendaal Leeft!'

In het water van de Vliet
is het verleden verdronken
Turfstekers met een missie
Schepen gezonken.

Junior Stadsdichter

Als je houdt van schrijven
En gaat toveren met taal
Word jij wellicht de Junior
Stadsdichter van Roosendaal.

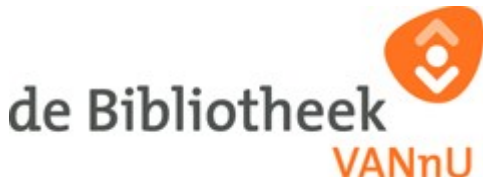
Kijk om je heen
Schrijf op wat je voelt
Zorg ervoor dat lezers
Begrijpen wat je bedoelt!

SUCCES!!!!

Anneke Lips-Wiers
Eerste Stadsdichter Roosendaal
Augustus 2011

Colofon

De Junior Stadsdichter is een initiatief van de Bibliotheek VANnU en de gemeente Roosendaal.

Zie ook: **VANnU voor school** en **Bibliotheek VANnU**

Deze lesbrief is ontwikkeld door **Cultuurconcepten** in opdracht van Bibliotheek VANnU. Cultuurconcepten heeft als doel een breed publiek kennis te laten maken met en te laten genieten van verschillende culturele uitingen. Wij maken van beeldende kunst, literatuur, theater, nieuwe media, muziek en andere kunstvormen een bijzondere, persoonlijke ervaring. Er is daarbij aandacht voor vorm, inhoud en historie. We gaan uit van culturele diversiteit in ons aanbod en bij ons publiek.

Copyrightinformatie

De rechten van alle gedichten © de auteurs. Deze lesbrief: © Hanneke van Kempen, Cultuurconcepten. Beeldmateriaal: Aad Meijer. Met dank aan Theo de Munnik, Anneke Lips, Miranda Schaap.

Voor meer informatie over de door ons aangeboden workshops en lesbrieven, of voor andere vragen:

Cultuurconcepten · Postbus 117 · 5121 AC Rijen
info@cultuurconcepten.nl · www.cultuurconcepten.nl